

DE GOUDEN KEGELBIJ *COELIOXYS AUROLIMBATA* TERUGGEVONDEN IN HET RIVIERENGEBIED (HYMENOPTERA: APOIDEA: MEGACHILIDAE)

Jan Smit

De gouden kegelbij *Coelioxys aurolimbata* is uit ons land recent alleen bekend uit de zuidelijke helft van Limburg. Vóór 1960 kwam deze parasiet van de lathyrusbij *Chalicodoma ericetorum* ook in het rivierengebied voor. In juli van dit jaar werd de gouden kegelbij gevangen in Duiven. Mogelijk is dit de voorbode van een herovering van het rivierengebied door deze bedreigde soort.

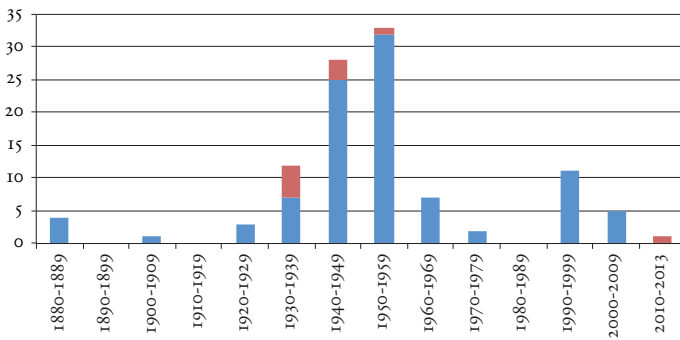
INLEIDING

In mijn tuin in Duiven bevindt zich al een aantal jaren een flinke pol van de pronkerwt *Lathyrus latifolius*. Elke zomer komt op de pronkerwt een aantal mannetjes en vrouwtjes van de lathyrusbij *Chalicodoma ericetorum* foerageren en stuifmeel verzamelen. Er kunnen tot meer dan tien vrouwtjes tegelijk op de bloemen actief zijn, gewoonlijk omzwermd door enkele mannetjes. Het gedrag en de nestbouw zijn beschreven in Van Breugel (2007). In 2004 is mijn vijver aangelegd en toen kwamen de vrouwtjes van *Chalicodoma ericetorum* ook in aantal klei halen aan de vijverrand. De rand raakte in het daarop volgende jaar begroeid en was daarmee ongeschikt om nestmateriaal te verzamelen.

In mijn tuin hangen drie nestkastjes, gevuld met bamboestokken, waarin gangen zitten van een paar millimeter tot ruim een centimeter doorsnede. Daarnaast hangen er enkele takken met boorgaatjes van verschillende doorsnede. Ik heb nog nooit vrouwtjes van *Chalicodoma ericetorum* bij de nestkasten gezien. Wel nestelt er de tuinbladsnijder *Megachile centuncularis*, grote wolbij *Anthidium manicatum*, tronkenbij *Heriades truncorum*, rosse metselbij *Osmia bicornis*, blauwe metselbij *O. caerulea*, gehoornde metselbij *O. cornuta* en zwartbronzen houtmetselbij *O. niveata*. Ik heb geen idee waar de vrouwtjes van de lathyrusbij hun nest maken. Na het vullen van de buikschuier met stuifmeel van de pronkerwt, vliegen ze mijn tuin uit. Door de hoge heggen om de tuin kan ik ze niet nakijken.

Figuur 1. Vrouwtje van *Coelioxys aurolimbata*. Foto Tim Faasen.
Figure 1. *Coelioxys aurolimbata*, female. Photo Tim Faasen.

Figuur 2. Aantal vangsten per decade van *Coelioxys aurolimbata* in Nederland. In rood het aantal vangsten uit het rivierengebied. Bron: database EIS-Nederland. Figure 2. Number of specimens per decade of *Coelioxys aurolimbata* in the Netherlands. In red the number of specimens from the river area of the Netherlands. Source: database EIS-The Netherlands.

Uit onze tuin is de gewone kegelbij *Coelioxys inermis* bekend en dit jaar ving ik er ook de slanke kegelbij *C. elongata*. Op 29 juli van dit jaar zag ik een grote *Coelioxys* bij de nestkastjes vliegen. Met enig geduld lukte het me om het dier te pakken te krijgen met een potje. Het bleek een vrouwtje van *Coelioxys aurolimbata* Förster, 1853 (fig. 1), herkenbaar aan de lengtekiel en de opgewipte eindpunt van tergiet 6 en de drie tandjes aan het eind van sterniet 6 (Nieuwenhuijsen 2010). De naam gouden kegelbij wijst op de goudkleurige haarband op sterniet 5. Deze haarband is ook vanaf de zijkant te zien (fig. 1). *Coelioxys aurolimbata* is zeer waarschijnlijk de broedparasiet van *Chalicodoma ericetorum* (Westrich 1989).

VERSPREIDING

Coelioxys aurolimbata komt voor in bijna heel Europa: van Zuid-Spanje noordwaarts tot Zuid-Finland, echter niet op de Britse eilanden. Oostelijk loopt het verspreidingsgebied tot in China en Mongolië (www.discoverlife.org), verder in Noord-Afrika en het nabije oosten: Turkije, Armenië, Libanon, Iran.

In ons land komt de soort oorspronkelijk voor in het zuidoosten; het rivierengebied, Noord-Brabant en Limburg (Peeters et al. 2012). De laatste vangst uit het rivierengebied stamt echter uit 1953, bij Nijmegen (gegevens database EIS-Nederland). Het totaal aantal exemplaren uit ons land bedraagt

107, daarvan zijn er 80 uit het midden van de vorige eeuw. Het totaal aantal exemplaren uit het rivierengebied bedraagt 10 (fig. 2).

Uit de aan ons land, onder andere aan Gelderland, grenzende Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen zijn zes vondsten van na 1990 bekend. De dichtstbijzijnde is ten noordwesten van Wesel, in de buurt van de Rijn, hemelsbreed ruim 50 km van Duiven. In heel Duitsland zijn 55 recente vindplaatsen bekend (Bischoff et al. 2013). In België zijn 15 vondsten van na 1950, waarvan acht in de buurt van Zuid-Limburg (Pauly & Yvonnick 2013), de regio waar bij ons ook de meeste recente exemplaren zijn gevangen.

RODE LIJST

In de Rode lijst van de bijen van Nederland (Peeters & Reemer 2003) wordt *C. aurolimbata* als ernstig bedreigd ingedeeld. Ook in Finland is de soort ernstig bedreigd (Rassi et al. 2010). In Tsjechië wordt ze als kwetsbaar ingeschaald (Farkac et al. 2005) en in Duitsland als gevoelig (Westrich et al. 2011).

DISCUSSIE

Het kan zijn dat *C. aurolimbata* in al die jaren in het rivierengebied aanwezig is geweest. Het totaal aantal gevonden exemplaren in het rivierengebied is laag en de soort lijkt dan ook vaak in lage aantallen aanwezig. Het is wel een vrij grote

bijensoort is, waar je niet snel over heen kijkt. Het lijkt meer plausibel dat de gouden kegelbij zich opnieuw in het rivierengebied gevestigd heeft vanuit Duitsland. Dit sluit ook aan bij de waarnemingen in het nabijgelegen gebied in Duitsland. De toekomst zal moeten uitwijzen of de soort inderdaad gevestigd is in het rivierengebied of zich zelfs zal gaan uitbreiden. Aan de gastheer, de lathyrusbij, kan het niet liggen. Die is toegenomen (Peeters et al. 2012) en heeft zich recentelijk zelfs in de provincie Groningen gevestigd (schrift. med. Anne Jan Loonstra).

DANKWOORD

Tim Faasen wordt bedankt voor het beschikbaar stellen van de foto. Anne Jan Loonstra wordt bedankt voor de informatie over *Chalicodoma ericetorum* in de provincie Groningen.

LITERATUUR

- Bischoff, I., C. Bleidorn, K. Cölln, O. Diestelhorst, H. Dudler, J. Esser, R. Freundt, M. Fuhrmann, J. Illmer, A. Jakubzik, K.-E. Lauterbach, M. Quest, J. von der Reidt, S. Risch, M. Schindler, U. Schlichting, C. Venne, H. G. Woydak 2013. www.aculeata.eu. – Prosi-cad, Crailsheim.
- Breugel, P. van 2007. De lathyrusbij (*Megachile ericetorum*) en haar koekoek de gouden kegelbij (*Coelioxys aurolimbata*). – Bzzz, Nieuwsbrief sectie Hymenoptera 25: 4-5.
- Farkac J., D. Kral & M. Skorpiak 2005. List of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates. – AOPK CR, Prague.
- Nieuwenhuijsen, H. 2010. Determinatietabel voor de bijen van het genus *Coelioxys* in Nederland. – HymenoVaria 1: 32-35.
- Pauly, A. & G. Yvonnick 2013. Atlas Hymenoptera. – www.zoologie.umh.ac.be/hymenoptera.
- Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, K. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). – Naturalis Biodiversity Center & EIS-Nederland, Leiden. [Natuur van Nederland 11]
- Peeters, T.M.J. & M. Reemer 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.). Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. – EIS-Nederland, Leiden.
- Rassi, P., E. Hyvärinen, A. Juslén & I. Mannerkoski 2010. The 2010 Red List of Finnish species. – Ympäristöministeriö and Suomen ympäristökeskus.
- Westrich, P. 1989. Die Wildbienen Baden-Württembergs. – Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart.
- Westrich, P., U. Frommer, K. Mandery, H. Riemann, H. Ruhnke, C. Saure & J. Voith 2011. Rote Liste und Gesamtartenliste der Bienen (Hymenoptera, Apidae) Deutschlands - (5. Fassung, Dezember 2011). – Bundesamt für Naturschutz 70(3) Invertebrates (Teil 1): 371-416.

SUMMARY

The bee *Coelioxys aurolimbata* re-discovered in the Dutch river area (Hymenoptera: Apoidea: Megachilidae)

Coelioxys aurolimbata is rare species in the south and central part of the Netherlands. It had disappeared from the river area, but was recently discovered in a garden in Duiven. It has been found on an artificial nest site for bees. The host, *Chalicodoma ericetorum*, is abundant in this garden and is increasing in the Netherlands. This first record might be an indication of a further recolonisation of the river area by *Coelioxys aurolimbata*.

J. Smit
Voermanstraat 14
6921 NP Duiven
smit.jan@hetnet.nl

